

Euroopa Liidu
Nõukogu

Brüssel, 18. september 2018
(OR. en)

12266/18

Institutsioonidevaheline
dokument:
2018/0902(NLE)

FREMP 146
JAI 894
POLGEN 154
AG 22

SAATEMÄRKUSED

Saatja:	Euroopa Parlament, allkirjastanud õigusaktide direktoraadi direktor ELLEN ROBSON
Kättesaamise kuupäev:	18. september 2018
Saaja:	Jeppe TRANHOLM-MIKKELSEN, Euroopa Liidu Nõukogu peasekretär
Teema:	Ettepanek: NÕUKOGU OTSUS, millega järeldatakse ilmset ohtu, et Ungari Vabariik rikub oluliselt õigusriigi põhimõtet

Delegatsioonidele edastatakse käesolevaga Euroopa Parlamendi poolt vastu võetud põhjendatud ettepanek võtta vastu nõukogu otsus, millega järeldatakse vastavalt ELi lepingu artikli 7 lõikele 1 ilmset ohtu, et Ungari rikub oluliselt liidu aluseks olevaid väärtusi.

Strasbourg, 12.9.2018

2017/2131(INL) -

2018/0902(NLE)

Ettepanek:

NÕUKOGU OTSUS,

millega järeldatakse Euroopa Liidu lepingu artikli 7 lõike 1 alusel, et on ilmne oht, et Ungari rikub oluliselt liidu aluseks olevaid väärtusi

ET

ET

Ettepanek: Nõukogu otsus, millega järeldatakse Euroopa Liidu lepingu artikli 7 lõike 1 alusel, et on ilmne oht, et Ungari rikub oluliselt liidu aluseks olevaid väärtusi

EUROOPA LIIDU NÕUKOGU,

võttes arvesse Euroopa Liidu lepingut, eriti selle artikli 7 lõiget 1,

võttes arvesse Euroopa Parlamendi põhjendatud ettepanekut,

võttes arvesse Euroopa Parlamendi nõusolekut

ning arvestades järgmist:

- (1) Euroopa Liit on rajatud liikmesriikide ühistele väärtustele, mis on sätestatud Euroopa Liidu lepingu (ELi leping) artiklis 2 ja mille hulka kuulub ka demokraatia, õigusriigi põhimõtte ja inimõiguste austamine. ELi lepingu artikli 49 kohaselt on liidu liikmeks astumise eelduseks ELi lepingu artiklis 2 osutatud väärtuste austamine ja edendamine.
- (2) Ungari ühinemine oli suveräänsele otsusele tuginev vabatahtlik samm ning selles küsimuses valitses laiapõhjaline konsensus kogu Ungari poliitikamaastikul.
- (3) Oma põhjendatud ettepanekus tõi Euroopa Parlament välja talle muret valmistavad küsimused seoses olukorraga Ungaris. Peamised mureküsimused olid seotud eelkõige põhiseadusliku ja valimissüsteemi toimimisega, kohtute ja muude institutsioonide sõltumatuse ning kohtunike õigustega, korruptsiooni ja huvide konfliktidega, eraelu puutumatuse ja andmekaitsega, väljendusvabaduse, akadeemilise vabaduse, usuvabaduse ja ühinemisvabadusega, õigusega võrdsele kohtlemisele, vähemuste hulka kuuluvate isikute, sealhulgas romade ja juutide õigustega ning kaitsega selliste vähemuste vastu suunatud vaenulike avalduste eest, sisserändajate, varjupaigataotlejate ja pagulaste põhiõigustega ning majanduslike ja sotsiaalõigustega.
- (4) Euroopa Parlament märkis ka, et Ungari ametiasutused on pidevalt olnud valmis arutama mis tahes konkreetse meetme õiguspärasust, kuid ei ole võtnud kõiki varasemates resolutsioonides soovitatud meetmeid.
- (5) Oma 17. mai 2017. aasta resolutsioonis olukorra kohta Ungaris märkis Euroopa Parlament, et praegune olukord Ungaris kujutab endast ilmset ohtu, et rikutakse oluliselt ELi lepingu artiklis 2 osutatud väärtusi, ning annab aluse algatada ELi lepingu artikli 7 lõikes 1 sätestatud menetluse.

- (6) Oma 2003. aasta teatistes Euroopa Liidu lepingu artikli 7 kohta loetles komisjon paljusid teabeallikaid, mida võtta ühiste väärtuste austamise ja edendamise jälgimisel arvesse, nagu rahvusvaheliste organisatsioonide ja vabaühenduste aruanded ning piirkondlike ja rahvusvaheliste kohtute otsused. Suur hulk riigi, Euroopa ja rahvusvahelise tasandi osalejaid, sealhulgas liidu institutsioonid ja asutused, Euroopa Nõukogu, Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsioon (OSCE), Ühinenud Rahvaste Organisatsioon (ÜRO) ning arvukad kodanikuühiskonna organisatsioonid, on väljendanud suurt muret demokraatia, õigusriigi ja põhiõiguste olukorra pärast Ungaris, kuid neid tuleb pidada õiguslikult mittesiduvateks arvamusteks, sest ainult Euroopa Liidu Kohus võib tõlgendada aluslepingute sätteid.

Põhiseadusliku ja valimissüsteemi toimimine

- (7) Veneetsia komisjon väljendas mitmel korral nii põhiseaduse kui ka selle muudatuste seisukohast muret Ungari põhiseaduse koostamise protsessi pärast. Veneetsia komisjon tundis heameelt selle üle, et põhiseadusega kehtestatakse põhiseaduslik kord, mis põhineb sellistel alustel nagu demokraatia, õigusriigi põhimõte ja põhiõiguste kaitsmine, ning tunnustas jõupingutusi luua põhiseaduslik kord, mis on kooskõlas Euroopa ühiste demokraatlike väärtuste ja standarditega, ning reguleerida põhiõigusi ja -vabadusi kooskõlas siduvate rahvusvaheliste vahenditega. Kriitika keskmes oli protsessi läbipaistmatus, kodanikuühiskonna ebapiisav kaasamine, tõelise konsulteerimise puudumine, võimude lahususe ohustatus ning riikliku kontrolli- ja tasakaalustussüsteemi nõrgenemine.
- (8) Põhiseaduse reformi tagajärjel piirati Ungari konstitutsioonikohtu pädevust ning muu hulgas puudutas see eelarveküsimusi, üldsuse huvides kaebuse esitamise õiguse (*actio popularis*) kaotamist, kohtu võimalust viidata oma kohtupraktikale enne 1. jaanuari 2012 ning kohtu võimaluste piiramist vaadata läbi põhiseaduse kõigi muudatuste vastavus põhiseadusele, v.a menetluslikku laadi muudatused. Veneetsia komisjon väljendas 19. juunil 2012 vastu võetud arvamuses Ungari konstitutsioonikohtu käsitleva 2011. aasta CLI seaduse kohta ning 17. juunil 2013 vastu võetud arvamuses Ungari põhiseaduse neljanda muudatuse kohta nende piirangute ja kohtunike ametisse nimetamise menetluse pärast tõsist muret ning esitas Ungari ametiasutustele soovitusel, et tagada vajalik kontrolli- ja tasakaalustussüsteem. Oma arvamustes märkis Veneetsia komisjon ka reformide mitu positiivset elementi, nagu sätted eelarvetagatiste kohta, kohtunike uuesti valimise välistamine ning põhiõiguste volinikule järelekontrolli teostamiseks menetluse algatamise õiguse andmine.
- (9) ÜRO inimõiguste komitee väljendas 5. aprilli 2018. aasta lõppjäreldestes muret asjaolu pärast, et kehtiva põhiseadusliku kaebuse menetlusega antakse konstitutsioonikohtule piiratum juurdepääs, ei nähta ette põhiseaduslikkuse järelevalve teostamise tähtaega ega peatata vaidlustatud õigusakte. Lisaks on märgitud, et uue konstitutsioonikohtu käsitleva seaduse sätted vähendavad kohtunike kindlust ametiaja suhtes ning suurendavad valitsuse mõju konstitutsioonikohtu koosseisu ja tegevuse üle, muutes kohtunike ametisse nimetamise menetlust, kohtunike arvu kohtus ja nende pensioniiga. Komitee oli mures ka selle pärast, et piiratakse konstitutsioonikohtu pädevust ja volitusi vaadata läbi eelarveküsimusi mõjutavaid õigusakte.

- (10) OSCE demokraatlike institutsioonide ja inimõiguste büroo piiratud valimisvaatlusmissioon märkis oma 27. juunil 2018 vastu võetud aruandes, et valimised viidi tehniliselt läbi professionaalselt ja läbipaistvalt ning põhiõigusi ja -vabadusi üldiselt austati, kuid keskkond nende kasutamiseks oli ebasoodne. Valimiste korraldajad täitsid oma ülesandeid professionaalsel ja läbipaistval viisil, neil oli olemas sidusrühmade üldine usaldus ning neid peeti üldiselt erapooletuks. Kampaania oli hoogne, kuid kampaania vaenulik ja hirmutav retoorika jätsid sisulisele arutelule vähe ruumi ning piirasid kasutajate võimalust teha teadlik valik. Kampaania riiklikest vahenditest rahastamise ja kuludele seatud ülemmääradega püüti tagada kõigile kandidaatidele võrdsed võimalused. Valitsuse ülemäärased kulutused avalikule teabeklaamile, mis aitas levitada valitseva koalitsiooni kampaaniasõnumit, kahjustasid aga märkimisväärselt kandidaatide võimalust konkureerida võrdsetel alustel. Olukorras, kus aruandlusnõuded kehtis alles pärast valimiste lõppu, ei olnud valijatel tegelikult võimalik saada teavet kampaaniate rahastamise kohta, mis aga on teadliku valiku tegemisel keskse tähtsusega. Missiooni tähelepanekutes ja järeldustes väljendati muret ka ühemandaadiliste valimisringkondade piiritlemise pärast. Samasugust muret väljendati ka Veneetsia komisjoni ja Demokraatlike Valimiste Nõukogu 18. juunil 2012. aastal vastu võetud ühisarvamuses Ungari parlamendiliikmete valimist käsitleva seaduse kohta, milles märgiti, et valimisringkonnad tuleb piiritleda läbipaistvalt ja professionaalselt õiglase ja erapooletu protsessi teel, st vältides lühiajalisi poliitilisi eesmärke ehk valimisringkondade meelevaldset jaotust (*gerrymandering*).
- (11) Viimastel aastatel on Ungari valitsus kasutanud laialdaselt riiklikku konsulteerimist, laiendades riigi tasandil otsedemokraatiat. 27. aprillil 2017. aastal tõi Euroopa Komisjon esile, et riiklik konsulteerimine „Peatame Brüsseli“ hõlmas mitmeid faktiliselt valesid või väga eksitavaid väiteid ja avaldusi. Ungari valitsus korraldas 2015. aasta mais ka sisserännet ja terrorismi käsitlevaid konsultatsioone ja 2017. aasta oktoobris konsultatsioone nn Sorose kava vastu. Nende konsultatsioonide raames tõmmati paralleele terrorismi ja sisserände vahel, millega kutsuti esile sisserändajate vastu suunatud viha, ning osutati eelkõige George Sorosele ja ELile.

Kohtute ja muude institutsioonide sõltumatus ning kohtunike õigused

- (12) 2011. aastal jõustatud õigusraamistiku laiaulatuslike muudatuste tagajärjel usaldati äsja loodud riikliku kohtuasutuse esimehele ulatuslikud volitused. Veneetsia komisjon kritiseeris neid ulatuslikke volitusi 19. märtsil 2012 vastu võetud arvamuses kohtunike õiguslikku seisundit ja tasustamist käsitleva 2011. aasta CLXII seaduse ning Ungari kohtute korraldust ja haldamist käsitleva 2011. aasta CLXI seaduse kohta ning 15. oktoobril 2012 vastu võetud arvamuses kohtusüsteemi käsitlevate alusseaduste kohta. Sarnaseid probleeme on tõstatanud kohtunike ja juristide sõltumatusega tegelev ÜRO eriraportöör 29. veebruaril 2012. aastal ja 3. juulil 2013. aastal ning riikide korrupsioonivastane ühendus (GRECO) 27. märtsil 2015. aastal vastu võetud aruandes. Kõik need osalejad toonitasid vajadust tõhustada kollektiivse organi, s.o riikliku kohtunõukogu rolli järelevalveinstanttsina, kuna Ungari parlamendi valitavat riikliku kohtuasutuse esimeest ei saa käsitleda kohtuomavalitsuse organina. Rahvusvahelistest soovitustest lähtudes muudeti riikliku kohtuasutuse esimehe staatust ja piirati tema volitusi, et tagada esimehe ja riikliku kohtunõukogu vahel parem tasakaal.

- (13) Alates 2012. aastast on Ungari astunud edasiviivaid samme, et viia riikliku kohtuasutuse esimehe teatavad ülesanded üle riiklikule kohtunõukogule, et luua nende kahe organi vahel parem tasakaal. Sellegipoolest on vaja suuremat edasiminekut. 27. märtsil 2015. aastal vastu võetud aruandes nõudis GRECO, et riikliku kohtuasutuse esimehe tehtavate kaalutusõigusel põhinevate otsuste võimalikud ohud viidaks miinimumini. Riikliku kohtuasutuse esimees võib muu hulgas viia üle ja määrata kohtunikke ning tal on kohtusüsteemi distsipliinis oma osa. Lisaks esitab riikliku kohtuasutuse esimees ka Ungari presidendile soovitusi kohtute esimeeste, sealhulgas apellatsioonikohtute esimeeste ja aseesimeeste ametisse nimetamise ja tagasikutsumise kohta. GRECO tunnustas hiljuti vastu võetud kohtunike eetikakoodeksit, kuid leidis, et selle võiks muuta selgemaks ja lisada juurde täiendõppe. Ühtlasi tunnustas GRECO Ungaris 2012.–2014. aastal kohtusüsteemi värbamise ja valikumenetluse eeskirjades tehtud muudatusi, mille kaudu riiklik kohtunõukogu sai valikumenetluses suurema järelevalverolli. 2. mail 2018 toimus riikliku kohtunõukogu istung, millel võeti ühehäälselt vastu otsused, mis käsitlevad riikliku kohtuasutuse esimehe tegevust seoses kohtuniku ametikohtade ja kõrgemate ametikohtade kandideerimiskutsete ebaõnnestunuks kuulutamisega. Otsuste kohaselt on esimehe tegevus seadusvastane.
- (14) 29. mail 2018 esitas Ungari valitsus põhiseaduse seitsmenda muudatuse eelnõu (T/332), mis võeti vastu 20. juunil 2018. Sellega kehtestati uus halduskohtute süsteem.
- (15) Pärast Euroopa Liidu Kohtu 6. novembri 2012. aasta otsust kohtuasjas C-286/12 (Euroopa Komisjon vs. Ungari)¹, milles leiti, et sellise riigisisese korra vastuvõtmisega, mille kohaselt peavad kohtunikud, prokurörid ja notarid 62-aastaseks saamisel teenistusest lahkuma, on Ungari jätnud täitmata liidu õigusaktide kohased kohustused, võttis Ungari parlament vastu 2013. aasta XX seaduse, milles sätestati, et kohtunike pensioniiga alandatakse kümne aasta jooksul järk-järgult 65 eluaastale, ja nähti ette tööle ennistamise ja kompensatsiooni kriteeriumid. Seaduse kohaselt oli pensionile läinud kohtunikel võimalik pöörduda tagasi endistele ametikohtadele samas kohtus samadel tingimustel nagu enne pensionieeskirju või kui nad ei soovi tagasi pöörduda, saavad nad kaotatud töötasu eest 12-kuulise kindlasummalise hüvitise ning võivad nõuda kohtus täiendavat hüvitist; samas ei tagatud ennistamist juhtivatele haldusametikohtadele. Sellegipoolest tunnustas komisjon Ungari meetmeid, mille eesmärk oli viia pensioniseadus liidu õigusega kooskõlla. Oma 2015. aasta oktoobri aruandes märkis rahvusvahelise advokatuuri (International Bar Association) inimõiguste instituut, et enamik ametist taandatud kohtunikke ei pöördunud oma algsetele ametikohtadele tagasi, osaliselt seetõttu, et nende varasemad ametikohad olid juba hõivatud. Aruandes märgitakse ka, et Ungari kohtusüsteemi sõltumatust ja erapooletust ei saa tagada ning õigusriigi põhimõte on endiselt nõrgestatud.

¹ Kohtuotsus, Euroopa Kohus, 6. november 2012, Euroopa Komisjon vs. Ungari, C-286/12, ECLI:EU:C:2012:687.

- (16) Kohtuasjas *Gazsó vs. Ungari* 16. juulil 2015 tehtud otsuses leidis Euroopa Inimõiguste Kohus, et rikutud on õigust õiglasele kohtulikule arutamisele ja õigust tõhusale õiguskaitsevahendile. Euroopa Inimõiguste Kohtu järelduse kohaselt olid rikkumised tingitud sellest, et Ungari jättis korduvalt tagamata kodanikuõigusi ja kohustusi määravate menetluste lõpetamise mõistliku aja jooksul ning võtmata meetmed, mis võimaldavad hagejatel nõuda liiga pika riigisisese tasandi tsiviilkohtumenetluse korral hüvitist. Selle otsuse täitmine on veel pooleli. 2016. aastal vastu võetud uues tsiviilkohtumenetluse seadustikus on ette nähtud tsiviilkohtumenetluste kiirendamine, võttes kasutusele kahe-etapilise menetluse. Ungari on teavitanud Euroopa Nõukogu ministrite komiteed asjaolust, et uus seadus, millega luuakse pikaajaliste menetluste jaoks tõhus õiguskaitsevahend, võetakse vastu 2018. aasta oktoobriks.
- (17) Kohtuasjas *Baka vs. Ungari* 23. juunil 2016 tehtud otsuses leidis Euroopa Inimõiguste Kohus, et rikutud on *András Baka* – kes valiti 2009. aasta juunis kuueaastaseks ametiajaks ülemkohtu esimeheks, kuid kes kaotas selle ametikoha kooskõlas uue põhiseaduse üleminekusätetega, mille kohaselt on Kúria ülemkohtu õigusjärglane – õigust õiguskaitse kättesaadavusele ja väljendusvabadust. Selle otsuse täitmine on veel pooleli. 10. märtsil 2017 palus Euroopa Nõukogu ministrite komitee võtta meetmeid, millega ennetada kohtunike edasisi enneaegseid ametist tagandamisi samasugustel alustel ning hoida ära igasugused rikkumised sellega seoses. Ungari valitsus märkis, et need meetmed ei ole seotud kohtuotsuse täitmisega.
- (18) 29. septembril 2008 nimetati *András Jóri* kuueks aastaks andmekaitsevolinikuks. Ungari parlament otsustas aga alates 1. jaanuarist 2012 reformida andmekaitseüsteemi ja asendada voliniku riikliku andmekaitse- ja teabevabadusametiga. *András Jóri* ametiaeg lõpetati ennetähtaegselt. 8. aprillil 2014 otsustas Euroopa Kohus, et järelevalveametnike sõltumatus hõlmab tingimata kohustust võimaldada järelevalveametnikel olla ametis oma ametiaja lõpuni ning et Ungari on rikkunud kohustusi, mis tulenevad Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivist 95/46/EÜ¹. Ungari muutis voliniku ametissenimetamise eeskirju, vabandas ning tasus kokkulepitud summa ulatuses hüvitist.
- (19) Veneetsia komisjon juhtis riigiprokuratuuri käsitleva 2011. aasta CLXIII seaduse ning Ungari peaprokuröri, prokuröride ja teiste prokuratuuri töötajate staatust ja teenistuskäiku prokuratuuris käsitleva 2011. aasta CLXIV seaduse kohta 19. juunil 2012 vastu võetud arvamuses tähelepanu mitmele vajakajäämisele. 27. märtsil 2015 vastu võetud aruandes soovitas GRECO Ungari ametiasutustel tungivalt võtta täiendavaid meetmeid, et ennetada kuritarvitamisi ja suurendada riigiprokuratuuri sõltumatust, kaotades muu hulgas võimaluse peaprokuröri tagasivalimiseks. Lisaks nõudis GRECO, et tavaprokuröride suhtes algatatud distsiplinaarmenetlused muudetak läbipaistvaks ning et otsustes, millega antakse kohtuasjad üle ühelt prokurörit teisele, juhindutaks rangetest õiguslikest kriteeriumidest ja põhjendustest. Ungari valitsuse sõnul tunnustati GRECO 2017. aasta vastavusaruandes Ungari edusamme prokuröride küsimuses (Ungari ametiasutused ei ole avalikustamiseks veel luba andnud, vaatamata üleskutsetele GRECO täiskogu istungitel). Teist vastavusaruannet ei ole veel vastu võetud.

¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 24. oktoobri 1995. aasta direktiiv 95/46/EÜ üksikisikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise kohta (EÜT L 281, 23.11.1995, lk 31).

Korruptsioon ja huvide konfliktid

- (20) 27. märtsil 2015 vastu võetud aruandes nõudis GRECO, et Ungari parlamendi liikmetele kehtestataks käitumisjuhend, millest lähtuda huvide konfliktide korral. Lisaks peaks Ungari parlamendi liikmetel olema kohustus teatada tekkinud huvide konfliktidest *ad hoc* põhimõttel ja sellega peaks käima kaasas kindlam kohustus esitada varadeklaratsioonid. Samuti peaksid sellega kaasnema sätted, mille alusel rakendada ebatäpsete varadeklaratsioonide esitamise korral sanktsioone. Varadeklaratsioonid tuleks teha veebis avalikuks, et võimaldada tõelist üldsuse järelevalvet. Luua tuleks standardne elektrooniline andmebaas, et kõik deklaratsioonid ja nende muudatused oleksid läbipaistval viisil kättesaadavad.
- (21) 27. juunil 2018 vastu võetud aruandes tegi OSCE demokraatlike institutsioonide ja inimõiguste büroo piiratud valimisvaatlusmissioon järelduse, et kampaaniakulutuste piiratud järelevalve ning kampaaniavahendite allikaid käsitleva põhjaliku aruandluse puudumine enne valimiste lõppu kahjustab kampaania rahastuse läbipaistvust ja valijate võimalusi teha teadlik valik ning see on vastuolus rahvusvaheliste kohustuste ja heade tavadega. Riiklikul kontrolliasutusel on pädevus jälgida ja kontrollida, kas õiguslikud nõuded on täidetud. Aruanne ei hõlmanud riikliku kontrolliasutuse ametlikku auditaruannet 2018. aasta parlamendivalimiste kohta, kuna see ei olnud sel ajal valmis.
- (22) 7. detsembril 2016 sai avatud valitsemise partnerluse (AVP) juhtkomitee Ungari valitsuselt kirja, milles teatati, et Ungari valitsus astub viivitamata välja partnerlusest, mis toob vabatahtlikkuse alusel kokku 75 riiki ja sadu kodanikuühiskonna organisatsioone. Ungari valitsuse tegevus oli AVP raames alates 2015. aasta juulist vaatluse all kodanikuühiskonna organisatsioonide tõstatatud probleemide pärast eelkõige seoses oma tegutsemisruumiga riigis. Kõik ELi liikmesriigid ei ole AVP liikmed.
- (23) Ungari saab liidu vahenditest toetust 4,4 % ulatuses oma SKPst ehk rohkem kui poole avaliku sektori investeeringutest. Vaid ühe pakujaga hankemenetluste järel sõlmitud lepingute osakaal oli 2016. aastal endiselt suur (36 %). Ungari sai 2013.–2017. aastal struktuurifondide ja põllumajanduse vallas OLAFilt protsentuaalselt rohkem finantssoovitusi kui ükski teine liikmesriik. 2016. aastal viis OLAF lõpule uurimise, milles käsitleti 1,7 miljardi euro suurust Ungari transpordiprojekti, mille peamised osalejad olid mitmed rahvusvahelised spetsialiseerunud ehitusfirmad. Uurimine tõi välja väga tõsised õigusnormide rikkumised, samuti võimaliku pettuse ja korruptsiooni projekti elluviimisel. 2017. aastal tuvastas OLAF „tõsiseid õigusnormide rikkumisi“ ja „huvide konflikte“ oma uurimise käigus, mis hõlmas 35 tänavavalgustuse lepingut, mis olid sõlmitud ettevõttega, mida sel ajal juhtis Ungari peaministri väimees. OLAF saatis oma lõpparuande koos finantssoovitustega komisjoni regionaal- ja linnapoliitika peadirektoraadile, et nõuda tagasi 43,7 miljonit eurot, ning õiguslike soovitustega Ungari peaprokurörile. 2017. aastal lõpule viidud OLAFi piiriülene uurimine hõlmas süüdistusi, mis olid seotud liidu vahendite võimaliku väärkasutamisega 31 teadus- ja arendusprojekti raames. Ungaris, Lätis ja Serbias toimunud uurimine paljastas allhankeskeemi, mida kasutati selleks, et projekti kulusid kunstlikult suurendada ja varjata asjaolu, et lõpptarnijad olid omavahel seotud ettevõtted. Seetõttu esitas OLAF uurimise lõppedes finantssoovituse komisjonile, et nõuda tagasi 28,3 miljonit eurot, ning õigusliku soovituse Ungari õigusasutustele. Ungari otsustas mitte osaleda Euroopa Prokuratuuri asutamises; Euroopa Prokuratuur hakkab vastutama liidu finantshuve mõjutavate kuritegude uurimise ning kuriteo toimepanijatele ja neist osavõtjatele süüdistuse esitamise ning nende kohtus vastutusele võtmise eest.

- (24) Majanduslikku, sotsiaalset ja territoriaalset ühtekuuluvust käsitleva seitsmenda aruande kohaselt on Ungari valitsuse tõhusus alates 1996. aastast vähenenud ja Ungari on selle poolest liikmesriikide seas viimaste hulgas. Kõik Ungari piirkonnad jäävad valitsemise kvaliteedilt liidu keskmisele märgatavalt alla. Komisjoni 2014. aastal avaldatud ELi korruptsioonivastase võitluse aruande kohaselt peetakse korruptsiooni Ungaris laialt levinuks (89 %). Maailma Majandusfoorumi avaldatud ülemaailmse konkurentsivõime aruande (2017–2018) kohaselt oli ulatuslik korruptsioon üks suurimaid probleeme äritegevusega tegelemisel Ungaris.

Eraelu puutumatus ja andmekaitse

- (25) Kohtuasjas Szabó ja Vissy vs. Ungari 12. jaanuaril 2016 tehtud otsuses leidis Euroopa Inimõiguste Kohus, et rikutud on õigust eraelu austamisele, kuna puuduvad piisavad õiguslikud tagatised riikliku julgeoleku eesmärgil toimuva võimaliku ebaseadusliku salajase jälgimise vastu, sealhulgas seoses telekommunikatsiooni seadmete kasutamisega. Hagejad ei väitnud, et nende suhtes oleks kohaldatud salajasi jälgimistoiminguid, mistõttu ei peetud edasisi individuaalseid meetmeid vajalikuks. Üldise meetmena on vaja asjakohast õigusakti muuta. Ungari pädevate ministeeriumide eksperdid arutavad praegu riiklikke julgeolekuteenistusi käsitleva seaduse muutmise ettepanekuid. Seetõttu on selle otsuse täitmine veel pooleli.
- (26) ÜRO inimõiguste komitee väljendas 5. aprilli 2018. aasta lõppjäreldestes muret asjaolu pärast, et Ungari õigusraamistik riikliku julgeoleku eesmärgil toimuva salajase jälgimise valdkonnas võimaldab sidevahendite massilist pealtkuulamist ega hõlma piisavaid kaitsemeetmeid eraelu puutumatus õiguse meelevaldse riive vastu. Komitee tundis muret ka selle pärast, et puuduvad sätted, millega tagatakse rikkumisjuhtumite korral tõhusad õiguskaitsevahendid ja võimalikult kiire teatamine asjaomasele isikule, kui jälgimismeedet enam ei rakendata, seadmata seejuures ohtu piirangu eesmärki.

Väljendusvabadus

- (27) 22. juunil 2015. aastal võttis Veneetsia komisjon vastu Ungari meediaseadusi (CLXXXV seadus meediateenuste ja massimeedia kohta, CIV seadus ajakirjandusvabaduse kohta ning massimeedia reklaamitulude maksustamist käsitlevad õigusaktid) käsitleva arvamuse, milles nõuti ajakirjandusseaduse ja meediaseaduse mitmeid muudatusi, eeskätt seoses ebaseadusliku meediasisu mõiste, ajakirjanduse allikate avalikustamise ning meediaväljaannetele kehtestatud sanktsioonidega. Samalaadseid muresid väljendati analüüsis, mille OSCE meediavabaduse esindaja büroo tellis 2011. aasta veebruaris, Euroopa Nõukogu eelmise inimõiguste voliniku 25. veebruari 2011. aasta arvamuses Ungari meediaseaduste kohta Euroopa Nõukogu meediavabaduse standardite kontekstis ning Euroopa Nõukogu ekspertide 11. mai 2012. aasta eksperthinnangus Ungari meediaseaduste kohta. Oma 29. jaanuari 2013. aasta avalduses pidas Euroopa Nõukogu peasekretär kiiduväärseks, et arutelud meediavaldkonnas on toonud kaasa mitmed olulised muudatused. Sellele vaatamata kinnitas ülejäänud probleemide olemasolu Euroopa Nõukogu inimõiguste volinik oma Ungari visiidile järgnenud aruandes, mis avaldati 16. detsembril 2014. Volinik nimetas ka meediaomandi koondumise ja enesetsensuuri probleeme ning märkis, et laimu eest kriminaalvastutusele võtmise õigusraamistik tuleks kehtetuks tunnistada.

- (28) Meediaseadusi käsitlevas 22. juuni 2015. aasta arvamuses tunnustas Veneetsia komisjon Ungari valitsuse aastate jooksul tehtud jõupingutusi parandada meediaseaduste algset teksti kooskõlas mitmetelt vaatlejatelt, sealhulgas Euroopa Nõukogult pärinevate märkustega, ning märkis positiivse asjaoluna ära Ungari ametiasutuste valmisoleku jätkata dialoogi. Siiski rõhutas Veneetsia komisjon vajadust muuta meedianõukogu liikmete valimist reguleerivaid eeskirju, et tagada ühiskondlikult oluliste poliitiliste ja muude rühmade õiglane esindatus, samuti et tuleks läbi vaadata meedianõukogu esimehe või meediaameti esimehe ametisse nimetamise meetod ja ametikoht, et vähendada võimu koondumist ja tagada poliitiline erapooletus; samamoodi tuleks reformida ka juhatust. Veneetsia komisjon soovitas ka avaliku sektori meediateenuse osutajate reguleerimise detsentraliseerimist ning seda, et riiklik uudisteagentuur ei oleks avaliku sektori meediateenuse osutajate ainus uudistega varustaja. Samalaadseid muresid väljendati analüüsis, mille OSCE meediavabaduse esindaja büroo tellis 2011. aasta veebruaris, Euroopa Nõukogu eelmise inimõiguste voliniku 25. veebruari 2011. aasta arvamuses Ungari meediaseaduste kohta Euroopa Nõukogu meediavabaduse standardite kontekstis ning Euroopa Nõukogu ekspertide 11. mai 2012. aasta eksperthinnangus Ungari meediaseaduste kohta. Oma 29. jaanuari 2013. aasta avalduses pidas Euroopa Nõukogu peasekretär kiiduväärseks, et arutelud meediavaldkonnas on toonud kaasa mitmed olulised muudatused. Sellele vaatamata kinnitas ülejäänud probleemide olemasolu Euroopa Nõukogu inimõiguste volinik oma Ungari visiidile järgnenud aruandes, mis avaldati 16. detsembril 2014.
- (29) 18. oktoobril 2012. aastal võttis Veneetsia komisjon vastu arvamuse, milles käsitleti Ungari 2011. aasta CXII seadust informatsioonilise enesemääramise ja teabevabaduse kohta. Vaatamata üldisele positiivsele hinnangule tõi Veneetsia komisjon välja vajaduse seda veelgi täiustada. Pärast seadusesse hiljem tehtud muudatusi on aga õigust tutvuda valitsemissektori teabega veelgi enam piiratud. Neid muudatusi on kritiseeritud analüüsis, mille OSCE meediavabaduse esindaja büroo tellis 2016. aasta märtsis. Selles märgiti, et otseste kulude eest nõutavad summad näivad olevat täiesti mõistlikud, kuid tasu nõudmine aja eest, mis riigiametnikel kulub taotlustele vastamiseks, on vastuvõetamatu. Nagu tunnistati Euroopa Komisjoni 2018. aasta riigiaruandes, on andmekaitsevolinik ja kohtud, sealhulgas konstitutsioonikohus, asunud läbipaistvusega seotud juhtumites edasiviivale seisukohale.
- (30) Oma 27. juunil 2018 vastu võetud aruandes märkis Ungari 2018. aasta parlamendivalimisi vaadelnud OSCE demokraatlike institutsioonide ja inimõiguste büroo piiratud valimisvaatlusmissioon, et juurdepääsu teabele ning meedia- ja ühinemisvabadust on piiratud, sealhulgas hiljutiste õiguslike muudatustega, ning et kampaania meediakajastus oli ulatuslik, kuid seda iseloomustas äärmine polariseeritus ja kriitilise analüüsi puudumine, tingituna meediaomandi politiseerimisest ja valitsuse massiivsetest reklaamikampaaniatest. Avalik-õiguslik ringhäälinguorganisatsioon täitis oma ülesannet võimaldada kandidaatidele vaba eetriaega, kuid selle uudistesaadetes ja väljaannetes pooldati selgelt valitsevat koalitsiooni, mis on vastuolus rahvusvaheliste standarditega. Enamik eraõiguslikest ringhäälinguorganisatsioonidest olid oma meediakajastustes erapoolikud, väljendades poolehoidu kas valitsevatele erakondadele või opositsioonile. Veebimeedia pakkus platvormi pluralistlikuks, probleemile suunatud poliitiliseks aruteluks. Lisaks märgiti seal, et omandiõiguse politiseerimine koos piirava õigusraamistikuga ja meediat reguleeriva sõltumatu organi puudumine piirasid ajakirjandusvabadust, tõkestades valijate juurdepääsu mitmekesisele teabele. Märgiti ka, et muudatustega kehtestati põhjendamatud piirangud teabe kättesaadavusele, laiendades avalikustamisele mittekuuluvat teabe määratlust ja suurendades teabenõuete käsitlemise tasu.

- (31) ÜRO inimõiguste komitee väljendas 5. aprilli 2018. aasta lõppjärel dustes muret Ungari meediaseaduste ja tavade pärast, millega piiratakse arvamuse- ja väljendusvabadust. Komiteele valmistas muret asjaolu, et pärast seadusesse tehtud järjestikusi muudatusi ei taga kehtiv õigusraamistik täiel määral tsenseerimata ja takistamatut ajakirjandust. Komitee märkis murega, et meedianõukogul ja meediaametil puudub oma ülesannete täitmiseks piisav sõltumatus ning neil on liiga suured regulatiivsed ja sanktsioonide kohaldamise volitused.
- (32) 13. aprillil 2018 mõistis OSCE meediavabaduse esindaja teravalt hukka asjaolu, et üks Ungari meediaväljaanne avaldas loetelu enam kui 200 inimesest ning väitis, et üle 2 000 inimese, sealhulgas need, kelle nimed on välja toodud, tegutsevad väidetavalt selle nimel, et n-õ valitsus kukutada. Loetelu avaldati 11. aprillil Ungari ajakirjas Figyelő ning see sisaldab paljude ajakirjanike ja muude kodanike nimesid. 7. mail 2018 väljendas OSCE meediavabaduse esindaja suurt muret seoses mitme sõltumatu ajakirjaniku akrediteerimisest keeldumisega, mistõttu ei saanud ajakirjanikud kajastada Ungari parlamendi uue koosseisu avaistungit. Lisaks märgiti, et sellist sündmust ei tohiks kasutada kriitilise reporteritöö sisu piiramise vahendina ning et selline tava loob Ungari parlamendi uue ametiaja jaoks halva pretsedendi.

Akadeemiline vabadus

- (33) 6. oktoobril 2017 võttis Veneetsia komisjon vastu arvamuse 4. aprilli 2017. aasta XXV seaduse kohta, milles käsitletakse riiklikku kolmanda taseme haridust käsitleva 2011. aasta CCIV seaduse muutmist. Arvamuses jõuti järeldusele, et juba Ungaris asuvate ja seal aastaid seaduslikult tegutsenud välisülikoolide jaoks väga mõjuvate põhjusteta karmimate eeskirjade kehtestamine koos rangete tähtaegade ja tõsiste õiguslike tagajärgedega näib õigusriigi ning põhiõiguste põhimõtete ja tagatiste seisukohast ülimalt problemaatiline. Asjaomaseid ülikoole ja nende üliõpilasi kaitsevad riiklikud ja rahvusvahelised eeskirjad akadeemilise vabaduse, väljendus- ja kogunemisvabaduse ning hariduse saamise õiguse ja haridusvabaduse kohta. Veneetsia komisjon soovitas Ungari ametiasutustel eeskätt tagada, et uued eeskirjad tööloa olemasolu nõude kohta ei mõjuta ebaproportsionaalselt akadeemilist vabadust ning et neid kohaldatakse mittediskrimineerival ja paindlikul viisil, seadmata ohtu olemasolevates ülikoolides juba pakutava hariduse kvaliteeti ega rahvusvahelisust. Muret riiklikku kolmanda taseme haridust käsitleva 2011. aasta CCIV seaduse muutmise pärast jagavad oma 11. aprilli 2017. aasta avalduses ka ÜRO arvamuse- ja väljendusvabaduse eriraportöör, rahumeelse kogunemise ja ühinemise vabaduse õigusega tegelev ÜRO eriraportöör ning ÜRO eriraportöör kultuuriliste õiguste valdkonnas. ÜRO inimõiguste komitee märkis 5. aprilli 2018. aasta lõppjärel dustes, et selliste piirangute kehtestamine mõtte-, väljendus- ja ühinemisvabadusele ning akadeemilisele vabadusele ei ole piisavalt põhjendatud.
- (34) 17. oktoobril 2017 pikendas Ungari parlament asjaomaste institutsioonide palvel ja pärast Ungari rektorite konverentsi soovitusel saamist 1. jaanuarini 2019 tähtaega, milleks riigis tegutsevad välisülikoolid peavad uutele kriteeriumidele vastama. Veneetsia komisjon tunnustas pikendamist. Läbirääkimised Ungari valitsuse ja mõjutatud välismaiste kõrgharidusasutuste, eeskätt Kesk-Euroopa Ülikooli vahel on endiselt pooleli, samas kui välisülikoolide õiguslikult ebakindel olukord püsib, kuigi Kesk-Euroopa Ülikool täitis uued nõuded õigeaegselt.

- (35) 7. detsembril 2017 otsustas Euroopa Komisjon kaevata Ungari Euroopa Liidu Kohtusse põhjendusega, et riiklikku kolmanda taseme haridust käsitleva 2011. aasta CCIV seaduse muudatus piirab ebaproportsionaalselt liidu ja liiduväliste ülikoolide tegevust ning et seadus tuleb viia uuesti liidu õigusega kooskõlla. Komisjon oli seisukohal, et uus õigusakt läheb vastuollu Euroopa Liidu põhiõiguste hartas (edaspidi „harta“) sätestatud õigusega akadeemilisele vabadusele, õigusega haridusele ja ettevõtlusvabadusega ning rahvusvahelisest kaubandusõigusest tulenevate liidu õiguslike kohustustega.
- (36) 9. augustil 2018 sai teatavaks, et Ungari valitsus kavatseb tühistada soouringute magistriprogrammi avalik-õiguslikus Eötvös Lorándi ülikoolis (ELTE) ja keelduda tunnistamast eraõigusliku Kesk-Euroopa Ülikooli välja antud magistrikaadi soouringutes. Euroopa Parlament juhib tähelepanu sellele, et Ungaris on avalikus arutelus olnud ülekaalus soo mõiste väärtõlgendamine, ning taunib sellist mõistete „sugu“ ja „sooline võrdõiguslikkus“ tahtlikku väärtõlgendamist. Euroopa Parlament mõistab hukka rünnakud vaba õpetamise ja teaduse vastu, eriti soouringute vastu, mille eesmärk on analüüsida võimusuhteid, diskrimineerimist ja soolisi suhteid ühiskonnas ja leida lahendusi ebavõrdsuse vormidele ning millest on saanud laimukampaaniate sihtmärk. Euroopa Parlament nõuab, et haridusvabaduse demokraatlik aluspõhimõte taastataks täielikult ja seda kaitstaks.

Usuvabadus

- (37) 30. detsembril 2011 võttis Ungari parlament vastu 2011. aasta CCVI seaduse, milles käsitletakse südametunnistuse- ja usuvabaduse õigust ning Ungari kirikute, konfessioonide ja usukogukondade õiguslikku seisundit ning mis jõustus 1. jaanuaril 2012. Seadusega vaadati läbi paljude usuorganisatsioonide juriidilise isiku staatus ning vähendati Ungaris seaduslikult tunnustatud kirikute arvu 14-le. 16. detsembril 2011 väljendas Euroopa Nõukogu inimõiguste volinik Ungari ametiasutustele saadetud kirjas selle seaduse pärast muret. Rahvusvahelisele survele reageerides suurendas Ungari parlament 2012. aasta veebruaris tunnustatud kirikute arvu 31-ni. Veneetsia komisjon võttis 19. märtsil 2012 vastu arvamuse südametunnistuse- ja usuvabaduse õigust ning Ungari kirikute, konfessioonide ja usukogukondade õiguslikku seisundit käsitleva 2011. aasta CCVI seaduse kohta ning tõi esile, et seadusega kehtestatakse hulk nõudeid, mis on liigsed ja põhinevad kiriku tunnustamise seisukohast meelevaldsetel kriteeriumidel. Lisaks märgiti, et seadus on toonud kaasa sadade varem seaduslikult tunnustatud kirikute registrist kustutamise ning et seadus põhjustab teatud määral usuliste veendumuste ja kogukondade ebavõrdsust ja isegi diskrimineerivat kohtlemist, sõltuvalt sellest, kas nad on tunnustatud või mitte.
- (38) 2013. aasta veebruaris otsustas Ungari konstitutsioonikohus, et tunnustatud kirikute registrist kustutamine oli põhiseadusvastane. Konstitutsioonikohtu otsusele reageerides muutis Ungari parlament 2013. aasta märtsis põhiseadust. 2013. aasta juunis ja septembris muutis Ungari parlament 2011. aasta CCVI seadust, et luua kaheastmeline klassifikatsioon, mis hõlmab usukogukondi ja juriidilise isikuna registreeritud kirikuid. 2013. aasta septembris muutis Ungari parlament selgesõnaliselt ka põhiseadust, et anda endale volitused valida usukogukondi, kellega riik n-ö avalike huvidega seotud tegevuses koostööd teeb, ning ühtlasi andis parlament endale kaalutlusõiguse usuorganisatsiooni kahekolmandikulise häälteenamusega tunnustada.

- (39) Kohtuasjas Magyar Keresztény Mennonita Egyház jt vs. Ungari 8. aprillil 2014 tehtud otsuses oli Euroopa Inimõiguste Kohus seisukohal, et Ungari on rikkunud ühinemisvabadust koostoimes südametunnistuse- ja usuvabadusega. Ungari konstitutsioonikohus otsustas, et kirikuna tunnustamise tingimusi reguleerivad teatavad eeskirjad on põhiseadusvastased, ning nõudis, et seadusandjad viiksid asjaomased eeskirjad kooskõlla Euroopa inimõiguste konventsiooni nõuetega. Sellest tulenevalt esitati 2015. aasta detsembris Ungari parlamendile asjakohane seadus, kuid see ei saavutanud vajalikku häälteenamust. Selle otsuse täitmine on veel pooleli.

Ühinemisvabadus

- (40) 9. juulil 2014 tõi Euroopa Nõukogu inimõiguste volinik oma kirjas Ungari ametiasutustele välja, et on mures häbimärgistava retoorika pärast, mida kasutasid vabaühenduste töö legitiimsust kahtluse alla seadvad poliitikud auditite raames, mille Ungari valitsuse kontrollibüroo viis läbi vabaühenduste suhtes, mis haldasid EMP/Norra toetuste vabaühenduste fondi ja said sellest toetust. Ungari valitsus allkirjastas fondiga kokkuleppe, mille tulemusena toetuste maksed jätkuvad. 8.–16. veebruaril 2016 külastas inimõiguste kaitsjate olukorraga tegelev ÜRO eriraportöör Ungarit ja tõi oma raportis välja, et kehtivast õigusraamistikust, millega reguleeritakse põhivabaduste, näiteks arvamus- ja väljendusvabaduse ning rahumeelse kogunemise ja ühinemise vabaduse õiguse kasutamist, tulenevad märkimisväärsed probleemid ning et riiklikku julgeolekut ja rännet käsitlevad õigusaktid võivad avaldada piiravat mõju ka kodanikuühiskonna keskkonnale.
- (41) 2017. aasta aprillis esitati Ungari parlamendile seaduseelnõu välisriikidest rahalist toetust saavate organisatsioonide läbipaistvuse kohta, mille väidetav eesmärk oli kehtestada rahapesu ja terrorismi tõkestamisega seotud nõuded. Veneetsia komisjon tunnistas 2013. aastal, et riigil võib olla mitmesuguseid põhjuseid piirata välisrahastamist, sealhulgas rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamine, kuid neid seaduslikke eesmärke ei tohiks kasutada ettekäändena vabaühenduste kontrollimiseks või selleks, et piirata nende võimet teha oma seaduslikku tööd, eelkõige inimõiguste kaitseks. 26. aprillil 2017 saatis Euroopa Nõukogu inimõiguste volinik Ungari Rahvuskogu esimehele kirja, milles võttis teadmiseks, et seaduseelnõu esitati valitseva koalitsiooni teatavate liikmete pideva vaenuliku retoorika tingimustes, kuna mõnda vabaühendust nimetati nende rahastamisallika alusel avalikult nn välisagendiks ja kaheldi nende legitiimsuses; eelnõu siiski ei sisaldanud terminit „välisagent“. Samalaadseid probleeme on esile toodud Euroopa Nõukogu rahvusvaheliste vabaühenduste konverentsi esimehe ning vabaühenduste õiguse ekspertnõukogu esimehe 7. märtsi 2017. aasta avalduses, samuti vabaühenduste õiguse ekspertnõukogu koostatud 24. aprilli 2017. aasta arvamuses ja inimõiguste kaitsjate olukorraga tegeleva ÜRO eriraportööri ning arvamus- ja väljendusvabaduse edendamise ja kaitsmisega tegeleva ÜRO eriraportööri 15. mai 2017. aasta avalduses.

- (42) 13. juunil 2017 võttis Ungari parlament seaduseelnõu koos mitme muudatusega vastu. Veneetsia komisjon tunnistas 20. juuni 2017. aasta arvamuses, et termin „välisriikidest rahalist toetust saav organisatsioon“ on neutraalne ja kirjeldav ning et mõni neist muudatustest oli oluline edasiminekuks, kuid samal ajal on jäetud käsitlemata mõned muud murekohad ning muudatustest ei piisa, leevendamaks kahtlust, et seadus toob kaasa ühinemis- ja väljendusvabaduse, eraelu puutumatuse õiguse ja diskrimineerimiskeelu ebaproportsionaalse ja ebavajaliku riive. ÜRO inimõiguste komitee märkis 5. aprilli 2018. aasta lõppjäreldestes, et nende nõuete kehtestamine ei ole piisavalt põhjendatud ja see näib olevat osa püüdlusest seada halba valgusesse teatud vabaühendused, sealhulgas need, mis on pühendunud inimõiguste kaitsmisele Ungaris.
- (43) 7. detsembril 2017 otsustas Euroopa Komisjon algatada Ungari suhtes kohtumenetlust, kuna vabaühenduste seaduse sätete tõttu, mis komisjoni arvates diskrimineerivad kaudselt ja piiravad ebaproportsionaalselt kodanikuühiskonna organisatsioonidele välismaalt laekuvaid annetusi, ei ole riik täitnud kohustusi, mis tulenevad aluslepingu sätetest kapitali vaba liikumise kohta. Lisaks väitis komisjon, et Ungari on rikkunud hartas sätestatud õigust ühinemisvabadusele ning õigust eraelu puutumatusele ja isikuandmete kaitsele koostöös aluslepingu sätetega kapitali vaba liikumise kohta ELi toimimise lepingu artikli 26 lõike 2 ning artiklite 56 ja 63 tähenduses.
- (44) 2018. aasta veebruaris esitles Ungari valitsus õigusaktide paketti, mis koosnes kolmest seaduseelnõust (T/19776, T/19775, T/19774). 14. veebruaril 2018 tegid Euroopa Nõukogu rahvusvaheliste vabaühenduste konverentsi esimees ning vabaühenduste õiguse ekspertnõukogu esimees avalduse, milles toodi esile, et pakett ei ole kooskõlas ühinemisvabadusega, eelkõige sisserändajatega tegelevate vabaühenduste puhul. 15. veebruaril 2018 väljendas Euroopa Nõukogu inimõiguste volinik samasuguseid kahtlusi. 8. märtsil 2018 hoiatasid arvamuse- ja väljendusvabaduse edendamise ja kaitsmisega tegelev ÜRO eriraportöör, inimõiguste kaitsjate olukorraga tegelev ÜRO eriraportöör, inimõiguste ja rahvusvahelise solidaarsuse sõltumatu ekspert, rändajate inimõigustega tegelev ÜRO eriraportöör ning rassismi, rassilise diskrimineerimise, ksenofoobia ja nendega seotud sallimatuse tänapäevaste vormidega tegelev ÜRO eriraportöör, et seaduseelnõu tooks Ungaris kaasa ühinemis- ja väljendusvabaduse põhjendamatud piirangud. ÜRO inimõiguste komitee väljendas 5. aprilli 2018. aasta lõppjäreldestes muret asjaolu pärast, et vihjates n-ö rahvuse püsijäämisele ning kodanike ja kultuuri kaitsmisele ning sidudes vabaühenduste tegevuse väidetava rahvusvahelise vandenõuga, häälmärgistaks õigusaktide pakett vabaühendusi ja piiraks nende võimet teha olulist inimõigusi ning eriti pagulaste, varjupaigataotlejate ja sisserändajate õigusi toetavat tööd. Peale selle oli komitee mures asjaolu pärast, et vabaühendustele suunatud välisrahastusele piirangute kehtestamist võidakse kasutada selleks, et avaldada neile ebaseaduslikku survet ja sekkuda põhjendamatult nende tegevusse. Ühe seaduseelnõu eesmärk oli maksustada 25 % määraga vabaühenduste igasugune väljastpoolt Ungarit saadud rahaline toetus, sealhulgas liidu rahastus. Ühtlasi jätkaks õigusaktide pakett vabaühendused ilma õiguskaitsevahendist, mis võimaldab kaevata meelevaldsed otsused edasi. 22. märtsil 2018 palus Euroopa Nõukogu Parlamentaarne Assamblee õigusküsimuste ja inimõiguste komitee, et Veneetsia komisjon esitaks õigusaktide paketi eelnõu kohta arvamuse.

- (45) 29. mail 2018 esitas Ungari valitsus seaduseelnõu, millega muudetakse ebaseadusliku sissērändega võitlemise meetmeid käsitlevaid teatavaid seadusi (T/333). Eelnõu on varasema õigusaktide paketi läbivaadatud versioon ja selles on kavandatud kriminaalkaristused ebaseadusliku sissērände hõlbustamise eest. Samal päeval nõudis ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Amet ettepaneku tagasivõtmist ja väljendas muret selle pärast, et asjaomaste ettepanekute vastuvõtmise korral jääksid kodust põgenema sunnitud inimesed ilma kriitilise tähtsusega abist ja teenustest ning need sütitaksid veelgi pingelist avalikku arutelu ja süvenevat ksenofoobset suhtumist. 1. juunil 2018 väljendas Euroopa Nõukogu inimõiguste volinik samasuguseid kahtlusi. 31. mail 2018 kinnitas Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee õigusküsimuste ja inimõiguste komitee oma soovi, et Veneetsia komisjon esitaks uue ettepaneku kohta arvamuse. Eelnõu võeti vastu 20. juunil 2018, enne kui Veneetsia komisjon oma arvamuse esitas. 21. juunil 2018 mõistis ÜRO inimõiguste ülemvolinik Ungari parlamendi otsuse hukka. 22. juunil 2018 märkisid Veneetsia komisjon ning OSCE demokraatlike institutsioonide ja inimõiguste büroo, et kriminaalvastutust käsitlev säte võib kahandada kaitstud organisatsioonilist ja väljenduslikku tegevust ning rikub õigust ühinemis- ja väljendusvabadusele ja tuleks seetõttu kehtetuks tunnistada. 19. juulil 2018 saatis Euroopa Komisjon Ungarile ametliku märgukirja uute õigusaktide kohta, millega kriminaliseeritakse meetmed, millega toetatakse varjupaiga- ja elamistaotlusi ning piiratakse õigust taotleda varjupaika.

Õigus võrdsele kohtlemisele

- (46) 17.–27. mail 2016 külastas Ungarit ÜRO töörühm, mis käsitleb selliseid küsimusi nagu naiste diskrimineerimine seadustega ja tegelikkuses. Töörühm märkis oma aruandes, et konservatiivset perekonnavormi, mille kaitse on tagatud rahvuse püsijäämise põhialusena, ei tohiks seada naiste poliitilistest, majanduslikest ja sotsiaalõigustest ja naiste mõjuvõimu suurendamisest olulisemale kohale. Töörühm juhtis tähelepanu ka sellele, et naiste õigust võrdsele kohtlemisele ei saa käsitleda pelgalt kaitsetute rühmade kaitse seisukohast, kõrvutades naisi laste, eakate ja puuetega inimestega, kuna nad kuuluvad lahutamatuks kõikidesse sellistesse rühmadesse. Uued kooliõpikud sisaldavad endiselt soolisi stereotüüpe, mis kujutavad naisi peamiselt ema ja abikaasana ning mõnel juhul emasid isadest vähem intelligentsena. Teisalt tunnustas töörühm Ungari valitsuse püüdlusi parandada töö- ja pereelu ühitamist, kehtestades peretoetuste süsteemis ning alushariduse ja lapsehoiu valdkonnas selleks soodsad tingimused. Ungari 2018. aasta parlamendivalimisi vaadeldes OSCE demokraatlike institutsioonide ja inimõiguste büroo piiratud valimisvaatlusmissioon märkis oma 27. juunil 2018 vastu võetud aruandes, et naised on poliitilises elus alaesindatud ning puuduvad õiguslikud nõuded soolise võrdõiguslikkuse edendamiseks valimistel. Kuigi üks suuremaid erakondi seadis üleriigilise nimekirja etteotsa naise ja mõned erakonnad käsitlesid oma programmides sooküsimusi, pälvis naiste mõjuvõimu suurendamine valimiskampaania teemana, kaasa arvatud meedias, väga vähe tähelepanu.
- (47) ÜRO inimõiguste komitee väljendas 5. aprilli 2018. aasta lõppjärel dustes heameelt Istanbuli konventsiooni allkirjastamise üle, kuid avaldas kahetsust, et naiste ühiskondliku positsiooni suhtes valitsevad Ungaris endiselt patriarhaalsed stereotüüpsed hoiakud, ning tõi murelikult esile poliitikute diskrimineerivad märkused naiste kohta. Komitee märkis ka seda, et Ungari kriminaalkodeks ei kaitse koduvägivalla ohvriks langenud naisi täiel määral. Komitee väljendas muret, et naised on Ungaris avalikus sektoris otsuseid tegevatel ametikohtadel, eelkõige ministeeriumites ja parlamendis, alaesindatud. Istanbuli konventsiooni ei ole veel ratifitseeritud.

- (48) Ungari põhiseaduses nähakse ette kohustuslikud sätted lapsevanemate töökohtade kaitseks ja võrdse kohtlemise põhimõtte järgimise tagamiseks; sellest tulenevalt kehtivad naistele ning lapsi kasvatavatele emadele ja isadele konkreetseks tööõiguse eeskirjad. 27. aprillil 2017 esitas Euroopa Komisjon põhjendatud arvamuse, milles kutsus Ungarit üles rakendama nõuetekohaselt Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2006/54/EÜ¹, arvestades, et Ungari õigusaktis nähakse ette soo alusel diskrimineerimise keelu erand, mis on palju laiem kui asjaomase direktiiviga ette nähtud erand. Samal päeval esitas komisjon Ungarile põhjendatud arvamuse nõukogu direktiivi 92/85/EMÜ² mittejärgimise kohta, märkides, et tööandjatel on kohustus kohandada rasedate ja rinnaga toitvate töötajate töötingimusi, et vältida ohtu nende tervisele ja ohutusele. Ungari valitsus võttis endale kohustuse muuta võrdse kohtlemise ja võrdsete võimaluste edendamist käsitleva 2003. aasta CXXV seaduse ning tööseadustikku käsitleva 2012. aasta I seaduse vajalikke sätteid. Sellest tulenevalt lõpetati juhtum 7. juunil 2018.
- (49) ÜRO inimõiguste komitee väljendas 5. aprilli 2018. aasta lõppjärel dustes muret selle pärast, et diskrimineerimise põhiseadusliku keelu raames ei ole seksuaalset sättumust ja sooidentiteeti loetletud sõnaselgelt diskrimineerimise alusena ning et selle piirav määratlus perekonna kohta võib põhjustada diskrimineerimist, kuna määratlus ei hõlma teatud perekonnakorralduse tüüpe, sealhulgas samasoolisi paare. Komitee oli mures ka lesbide, geide, biseksuaalide ja transsooliste inimeste vastase vägivalla ning nende suhtes valitsevate negatiivsete stereotüüpide ja eelarvamuste pärast, eriti tööhõive- ja haridussektoris.
- (50) ÜRO inimõiguste komitee tõi 5. aprilli 2018. aasta lõppjärel dustes esile ka suure hulga vaimu- ja psühhosotsiaalse puudega inimeste sunniviisilise paigutamise raviasutustesse, nende isoleerimise ja sundravi, samuti teated vägivallast ning julmast, ebainimlikust ja alandavast kohtlemisest ning väited suletud asutustes aset leidnud arvukate surmajuhtumite uurimata jätmise kohta.

Vähemuste hulka kuuluvate isikute, sealhulgas romade ja juutide õigused ning kaitse selliste vähemuste vastu suunatud vaenulike avalduste eest

- (51) Euroopa Nõukogu inimõiguste volinik märkis pärast Ungari visiiti 16. detsembril 2014 avaldatud aruandes, et talle valmistab muret Ungaris rassismi ja sallimatuse olukorra süvenemine, kusjuures kõige jõhkram sallimatuse vorm on romavastasus, mida näitab romade iseäranis karm kohtlemine, sealhulgas nendevastane vägivald ning poolsõjaväelised marsid ja patrullimine romadega asustatud külates. Ta juhtis tähelepanu ka asjaolule, et vaatamata Ungari ametiasutuste seisukohtadele mõista antisemiitlikud avaldused hukka, on antisemitism sage probleem, mis väljendub vihakõnes ja juutide või nende vara vastastes vägivallajuhtumites. Lisaks märkis ta, et sisserändajate, sealhulgas varjupaigataotlejate ja pagulaste vastu suunatud ksenofoobia ning muid sotsiaalseid rühmi, näiteks LGBTI-inimesi, vaeseid ja kodutuid mõjutav sallimatus on taas sagenenud. Rassismi ja sallimatuse vastu võitlemise Euroopa komisjon tõi 9. juunil 2015 Ungari kohta avaldatud aruandes esile samalaadsed probleemid.

¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 5. juuli 2006. aasta direktiiv 2006/54/EÜ meeste ja naiste võrdsete võimaluste ja võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamise kohta tööhõive ja elukutse küsimustes (ELT L 204, 26.7.2006, lk 23).

² Nõukogu 19. oktoobri 1992. aasta direktiiv 92/85/EMÜ rasedate, hiljuti sünnitanud ja rinnaga toitvate töötajate tööohutuse ja töotervishoiu parandamise meetmete kehtestamise kohta (kümnes üksikdirektiiv direktiivi 89/391/EMÜ artikli 16 lõike 1 tähenduses) (EÜT L 348, 28.11.1992, lk 1).

- (52) Rahvusvähemuste kaitse raamkonventsiooni nõuandekomitee märkis 25. veebruaril 2016 vastu võetud neljandas arvamuses Ungari kohta, et romad kannatavad jätkuvalt süsteemse diskrimineerimise ja ebavõrdsuse all kõikides eluvaldkondades, sealhulgas eluaseme, tööhõive, hariduse, tervishoiuteenuste kättesaadavuse ning ühiskondlikus ja poliitilises elus osalemise valdkonnas. Euroopa Nõukogu ministrite komitee soovitas 5. juuli 2017. aasta resolutsioonis Ungari ametiasutustel teha jätkuvalt tõhusaid pingutusi, et ennetada romade kogetavat ebavõrdsust ja diskrimineerimist, sellega võidelda ja selle eest karistada, parandada romade esindajatega tihedalt konsulteerides romade elamistingimusi, juurdepääsu tervishoiuteenustele ja tööhõivet, võtta tõhusaid meetmeid, et lõpetada tavad, mis toovad kaasa roma laste jätkuva segregatsiooni koolis, suurendada pingutusi, et kõrvaldada puudused, millega roma lapsed peavad tulema toime haridusvaldkonnas, tagada, et roma lastel on võrdsed võimalused juurdepääsuks kvaliteetsele haridusele kõigil tasanditel, ning võtta jätkuvalt meetmeid, et ennetada laste ebaseaduslikku paigutamist erikoolidesse ja -klassidesse. Ungari valitsus on võtnud mitu olulist meetet romade kaasamise parandamiseks. 4. juulil 2012 võttis ta vastu töökohtade kaitset käsitleva tegevuskava, et kaitsta ebasoodsas olukorras olevaid töötajaid ning soodustada pikaajaliste töötute tööle asumist. Samuti võttis ta vastu tervishoiuvaldkonna strateegia „Tervislik Ungari 2014–2020“, et vähendada tervisealast ebavõrdsust. 2014. aastal võttis valitsus vastu 2014.–2020. aasta strateegia, mis käsitleb viletsate ja ülerahvastatud eluasemetega tegelemist eraldatud asulates. Sellest hoolimata on vastavalt Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti 2018. aasta aruandele põhiõiguste kohta mittetöötavate ja mitteõppivate roma noorte osakaal suurenenud 38 %-lt 2011. aastal 51 %-le 2016. aastal.
- (53) Euroopa Inimõiguste Kohus järeldas 29. jaanuaril 2013. aastal kohtuasjas Horváth ja Kiss vs. Ungari tehtud otsuses, et asjakohastes Ungari õigusaktides – nii, nagu neid tegelikkuses kohaldatakse – puuduvad piisavad kaitsemeetmed ning vaimupuude süsteemse valediagnoosimise tõttu tõi see kaasa roma laste segregatsiooni ja ülemääraselt suure osakaalu erikoolides, mis tähendab, et rikuti õigust saada haridust ilma diskrimineerimiseta. Selle otsuse täitmine on veel pooleli.
- (54) Euroopa Komisjon saatis 26. mail 2016 Ungari ametiasutustele märgukirja, milles käsitletakse nii Ungari õigusakte kui ka haldustavasid, mille tagajärjeks on roma laste ebaproportsionaalselt suur esindatus vaimupuudega lastele ettenähtud erikoolides ning nende märkimisväärselt segregeeritud haridusvõimalused tavakoolides, mis takistab nende sotsiaalset kaasamist. Ungari valitsus alustas komisjoniga tihedat dialoogi. Ungari kaasamisstrateegias keskendutakse kaasava hariduse edendamisele, segregatsiooni vähendamisele, ebasoodsate tingimuste põlvkondadevahelise edasikandumise lõpetamisele ja kaasava koolikeskkonna loomisele. Lisaks sellele lisati riikliku hariduse seadusesse alates 2017. aasta jaanuarist täiendavad kaitsemeetmed ning Ungari valitsus viis aastatel 2011–2015 läbi ametlikud kontrollid, mille põhjal võtsid valitsusasutused meetmeid.

- (55) Euroopa Inimõiguste Kohus järeldas 20. oktoobril 2015. aastal kohtuasjas Balázs vs. Ungari tehtud otsuses, et rünnaku väidetava romavastasuse ajendi arvesse võtmata jätmise tõttu on rikutud diskrimineerimise keeldu. 12. aprillil 2016. aastal kohtuasjas R. B. vs. Ungari tehtud otsuses ja 17. jaanuaril 2017. aastal kohtuasjas Király ja Dömötör vs. Ungari tehtud otsuses järeldas Euroopa Inimõiguste Kohus, et rassismist ajendatud väärkohtlemise väidete ebapiisava uurimise tõttu on rikutud õigust eraelu puutumatusele. 31. oktoobril 2017. aastal kohtuasjas M. F. vs. Ungari tehtud otsuses järeldas Euroopa Inimõiguste Kohus, et rikuti diskrimineerimise keeldu seoses ebainimliku või alandava kohtlemise keeluga, sest ametiasutused ei olnud uurinud kõnealuse juhtumi võimalikke rassistlikke ajendeid. Nende otsuste täitmine on veel pooleli. Pärast otsuste tegemist kohtuasjades Balázs vs. Ungari ja R. B. vs. Ungari jõustus aga 28. oktoobril 2016 karistusseadustikus muudatus, mis käsitleb kogukonnastase vägivalda või viha õhutamise kuriteo asjaolusid ja tingimusi, et rakendada nõukogu raamotsust 2008/913/JSK¹. Karistusseadustikku oli muudetud 2011. aastal, et vältida paremäärmslike poolsõjaväeliste rühmituste kampaaniaid, kehtestades nn vormirõivas sooritatud kuriteo määratluse ja kolmeaastase vanglakaristuse igasuguse provokatiivse ebasotsiaalse käitumise eest, mis tekitab hirmu rahvusliku, etnilise või usulise kogukonna liikmetes.
- (56) Arvestades teateid Miskolci linnavalitsuse tegevuse kohta seoses romade sunniviisilise väljatõstmisega, tegi OSCE demokraatlike institutsioonide ja inimõiguste büroo 29. juunist 1. juulini 2015 kontrollkäigu Ungarisse. Kohalikud ametiasutused võtsid veel enne 2014. aasta kohaliku dekreediga muutmist vastu romavastaste meetmete mudeli ning linna avaliku elu tegelased tegid sageli romavastaseid avaldusi. Teadete kohaselt ütles Miskolci linnapea 2013. aasta veebruaris, et ta soovib puhastada linna „asotsiaalsetest väärastunud romadest“, kes said väidetavalt ebaseaduslikult kasu Nesti programmist (Fészekrakó programmi) eluasemetoetustena ning sotsiaalkorterites elavate inimeste puhul üüri- ja haldustasudena. Tema avaldus tähistas arvukate väljatõstmiste algust ning sama kuu jooksul kõrvaldati vastava kategooria 273 korterist 50, muu hulgas ka selleks, et vabastada maad staadioni uuendamiseks. Vastutava valitsusasutuse kaebuse alusel tühistas ülemkohus 28. aprilli 2015. aasta otsusega asjaomased sätted. Põhiõiguste volinik ja rahvusvähemuste õiguste voliniku asetäitja esitasid 5. juunil 2015 romade põhiõiguste rikkumise kohta Miskolcis ühisarvamuse, mille soovitusi kohalik omavalitsus ei ole täitnud. Lisaks viis Ungari võrdse kohtlemise amet läbi uurimise ja tegi 2015. aasta juulis otsuse, milles palus kohalikul omavalitsusel lõpetada kõik väljatõstmised ja töötada välja tegevuskava selle kohta, kuidas pakkuda inimväärset eluaset. Euroopa Nõukogu inimõiguste volinik saatis 26. jaanuaril 2016 kirja Albaania, Bulgaaria, Prantsusmaa, Ungari, Itaalia, Serbia ja Rootsi valitsusele seoses romade sunniviisilise väljatõstmisega. Ungari ametiasutustele saadetud kirjas väljendati muret romade kohtlemise pärast Miskolcis. Tegevuskava võeti vastu 21. aprillil 2016 ning vahepeal loodi ka sotsiaaleluasemetega tegelev amet. Võrdse kohtlemise amet leidis 14. oktoobri 2016. aasta otsuses, et kohalik omavalitsus täitis oma kohustused. Sellele vaatamata märkis rassismi ja sallimatuse vastu võitlemise Euroopa komisjon 15. mail 2018. aastal avaldatud järeldustes Ungarile esitatud soovitude rakendamise kohta, et hoolimata mõningatest edusammudest romade elamistingimuste parandamisel ei olnud komisjoni soovitud rakendatud.

¹ Nõukogu 28. novembri 2008. aasta raamotsus 2008/913/JSK teatud rassismi ja ksenofoobia vormide ja ilmingute vastu võitlemise kohta kriminaalõiguse vahenditega (ELT L 328, 6.12.2008, lk 55).

- (57) Euroopa Nõukogu ministrite komitee soovitas 5. juuli 2017. aasta resolutsioonis Ungari ametiasutustel parandada jätkuvalt dialoogi juutide kogukonnaga ja muuta see jätkusuutlikuks, seada avalikes kohtades esineva antisemitismi vastu võitlemine esikohale, teha pidevalt pingutusi, et ennetada, teha kindlaks ja uurida tõhusalt kõiki rassiliste ja etniliste ajenditega ning antisemiitlike tegusid, sealhulgas vandalismi ja vihakõnet, nende eest tõhusalt vastutusele võtta ja karistada, ning kaaluda õigusaktide muutmist nii, et rassistlike kuritegude eest oleks tagatud võimalikult ulatuslik õiguskaitse.
- (58) 2012. aastal andis Ungari valitsus korralduse suurendada holokausti üleelanute eluaegset annuiteeti 50 % võrra, asutas 2013. aastal Ungari holokausti mälestamise 2014. aasta komitee, kuulutas 2014. aasta holokausti mälestamise aastaks, algatas mitme Ungari sünagoogi ja juudi kalmistu renoveerimise ja taastamise ning valmistub praegu 2019. aasta Euroopa Maccabi mängude pidamiseks Budapestis. Ungari õigusaktides on määratud kindlaks mitmeid rikkumisi, mis on seotud vihkamise või selle õhutamise, sealhulgas antisemitismi või holokausti eitamine või halvustavad teod. Ungari oli aastatel 2015–2016 Holokausti Mälestamise Rahvusvahelise Ühenduse eesistuja. Sellele vaatamata kasutas Ungari peaminister 15. märtsil 2018 Budapestis peetud kõnes George Sorose suhtes poleemilisi rünnakuid, sealhulgas selgelt antisemiitlike stereotüüpe, mida oleks saanud hinnata karistatavana.
- (59) ÜRO inimõiguste komitee väljendas 5. aprilli 2018. aasta lõppjäreldest muret teadete pärast, et romade kogukond kannatab jätkuvalt ulatusliku diskrimineerimise ja tõrjumise, töötuse, eluasemeprobleemide ja haridusliku segregatsiooni all. Eriti mures on komitee asjaolu pärast, et hoolimata riikliku hariduse seadusest on segregatsioon koolides, eriti kiriku- ja erakoolides jätkuvalt levinud ning kerge puudega lastele ettenähtud koolidesse paigutatud roma laste hulk on endiselt ebaproportsionaalselt suur. Lisaks väljendati muret vähemuste, eeskätt romade, moslemite, sisserändajate ja pagulaste vastaste vihakuritegude leviku ja vihakõne pärast poliitilises arutelus, meedias ja internetis, sealhulgas valitsuse rahastatud kampaaniate kontekstis. Komitee väljendas muret antisemiitlike stereotüüpide leviku pärast. Ta tõi murelikult esile ka väited, et registreeritud vihakuritegude arv on väga väike, kuna politsei sageli ei uuri usaldusväärseid väiteid vihakuritegude ja kuritegeliku vihakõne kohta ega võta selle eest vastutusele. Viimaseks väljendas komitee muret teadete pärast, mille kohaselt rakendab politsei jätkuvalt romade rassilist profileerimist.
- (60) Juhtumis, mis käsitleb Gyöngyöspata küla, kus kohalik politsei määras liikluseeskirja väiksemate rikkumiste eest trahve üksnes romadele, järelitati esimese astme kohtuotsuses, et praktikas kujutab see endast ahistamist ja romade otsest diskrimineerimist isegi juhul, kui konkreetsed meetmed olid õiguspärased. Teise astme kohus ja ülemkohus otsustasid, et Ungari Kodanikuvabaduste Liit, kes oli esitanud *actio popularis* kaebuse, ei suutnud diskrimineerimist tõendada. Juhtum esitati Euroopa Inimõiguste Kohtule.
- (61) Kooskõlas põhiseaduse neljanda muudatusega ei tohi väljendusvabadust kasutada ungari rahva või mõne rahvusliku, etnilise, rassilise või usulise kogukonna väärkuse rikkumise eesmärgil. Ungari karistusseadustiku alusel on vägivalla või viha õhutamine mõne kogukonna liikme vastu karistatav. Valitsus on loonud vihakuritegude vastu võitlemise tööühma, mis pakub politseiametnikele koolitust ning aitab ohvritel teha politseiga koostööd ja teatada juhtumitest.

Sisserändajate, varjupaigataotlejate ja pagulaste põhiõigused

- (62) ÜRO pagulaste ülemvolinik väljendas 3. juulil 2015 muret asjaolu pärast, et varjupaigaõigust muudeti kiirmenetluse korras. 17. septembril 2015 väljendas ÜRO inimõiguste ülemvolinik arvamust, et Ungari rikub pagulaste ja sisserändajate kohtlemisel rahvusvahelist õigust. 27. novembril 2015 märkis Euroopa Nõukogu inimõiguste volinik oma avalduses, et Ungari vastus pagulastega seotud probleemile ei ole kooskõlas inimõigustega. 21. detsembril 2015 nõudsid ÜRO pagulaste ülemvolinik, Euroopa Nõukogu ja OSCE demokraatlike institutsioonide ja inimõiguste büroo tungivalt, et Ungari hoiduks poliitikameetmetest ja tavadest, mis soodustavad sallimatuse ja hirmu levikut ning pagulaste ja sisserändajate vastu suunatud ksenofoobiat. 6. juunil 2016 väljendas ÜRO pagulaste ülemvolinik muret Ungari piirivalveasutuste poolse varjupaigataotlejate ja sisserändajate väidetavate väärkohtlemiste arvu suurenemise pärast ning üldisemate piiravate piiril võetavate ja õigusmeetmete pärast, mis hõlmavad ka juurdepääsu varjupaigamenetlustele. 10. aprillil 2017 nõudis ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Amet, et Dublini määruse kohased üleandmised Ungarile lõpetataks viivitamata. 2017. aastal lükati Ungaris esitatud 3 397-st rahvusvahelise kaitse taotlusest tagasi 2 880, mille tagajärjel on tagasilükkamiste määr 69,1 %. 2015. aastal rahuldati 480-st rahvusvahelise kaitse taotlusega seotud edasikaebusest 40, st 9 %. 2016. aastal esitati 775 edasikaebust, millest rahuldati viis, st 1 %, kusjuures 2017. aastal ei esitatud ühtegi edasikaebust.
- (63) Euroopa Piiri- ja Rannikuvalve Ameti põhiõiguste ametnik külastas Ungarit 2016. aasta oktoobris ja 2017. aasta märtsis, kuna ta tundis muret, et amet võib töötada tingimustes, kus ei austata ega järgita Ungari-Serbia piiri ületavate isikute õigusi ega tagata nende õiguste kaitset, mis võib ameti asetada olukorda, kus *de facto* rikutakse Euroopa Liidu põhiõiguste hartat. Põhiõiguste ametnik jõudis 2017. aasta märtsis järeldusele, et põhiõiguste rikkumisel on ameti jagatud vastutuse risk Euroopa piiri- ja rannikuvalve määruse artikli 34 kohaselt endiselt väga suur.
- (64) Meelevaldse kinnipidamise küsimustega tegelev ÜRO töörühm viitas 3. juulil 2014 sellele, et varjupaigataotlejate ja ebaseaduslike sisserändajate olukorda tuleb oluliselt parandada ning sellele tähelepanu pöörata, et ennetada meelevaldset vabaduse võtmist. Sarnast muret väljendas eelkõige saatjata alaealiste kinnipidamise pärast ka Euroopa Nõukogu inimõiguste volinik Ungari visiidi järel 16. detsembril 2014 avaldatud aruandes. 21.–27. oktoobril 2015 külastas Ungarit piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa Komitee, kes viitas oma aruandes suurele hulgale välismaalaste, sealhulgas saatjata alaealiste väidetele, et nad on kannatanud sisserändajate või varjupaigataotlejate kinnipidamisasutustes töötavate relvastatud valvurite ja politseinike poolse füüsilise väärkohtlemise all. 7. märtsil 2017 väljendas ÜRO pagulaste ülemvolinik muret Ungari parlamendis hääletusel oleva uue seaduse pärast, millega nähakse ette kõigi varjupaigataotlejate, sealhulgas laste kohustuslik kinnipidamine kogu varjupaigamenetluse ajal. 8. märtsil 2017 väljendas Euroopa Nõukogu inimõiguste volinik oma avalduses samuti muret kõnealuse seaduse pärast. 31. märtsil 2017 nõudis ÜRO piinamise ennetamise allkomitee tungivalt, et Ungari tegeleks viivitamatult kinnipidamise ülemäärase kasutamise küsimusega ja uuriks muid võimalusi.

- (65) Euroopa Inimõiguste Kohus järeldas 5. juulil 2016. aastal kohtuasjas O. M. vs. Ungari tehtud otsuses, et peaaegu meelevaldse kinnipidamisega on rikutud õigust vabadusele ja turvalisusele. Eelkõige ei näidanud ametiasutused üles hoolikust, kui andsid korralduse taotleja kinnipidamiseks, võtmata arvesse seda, mil määral oli kaitsetutel isikutel, näiteks LGBT-inimestel, kelle hulka kuulub ka taotleja, kinnipidamiskohas olla turvaline või ebaturvaline koos teiste kinnipeetavate isikutega, kellest paljud olid pärit riikidest, kus on selliste isikute suhtes levinud kultuurilised või usulised eelarvamused. Selle otsuse täitmine on veel pooleli.
- (66) Euroopa Nõukogu peasekretäri rände- ja pagulasküsimuste eriesindaja külastas 12.–16. juunil 2017 Serbiat ja Ungari kaht transiiditsooni. Eriesindaja märkis aruandes, et sisserändajate ja pagulaste vägivaldsed tagasisaatmised Ungarist Serbiasse on murettekitavad Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklite 2 (õigus elule) ja 3 (piinamise keelamine) kohaselt. Eriesindaja märkis ka seda, et varjupaigataotlejate Rösze ja Tompa transiiditsooni lubamise piiramise tõttu püüavad varjupaigataotlejad sageli leida ebaseaduslikke piiri ületamise viise, mis tähendab salakaubavedajate ja inimkaubitsejate kasutamist ning kõiki sellega kaasnevaid ohte. Ta osutas sellele, et transiiditsoonides läbi viidavates varjupaigamenetlustes puuduvad piisavad kaitsemeetmed, et kaitsta varjupaigataotlejaid tagasisaatmise eest riikidesse, kus valitseb oht, et neile saab osaks kohtlemine, mis on vastuolus Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklitega 2 ja 3. Eriesindaja jõudis järeldusele, et Ungari õigusaktid ja tavad tuleb viia kooskõlla Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni nõuetega. Eriesindaja esitas mitu soovitusi, milles kutsus muu hulgas Ungari ametiasutusi üles võtma vajalikke meetmeid, sealhulgas vaatama läbi asjaomase õigusraamistiku ja muutma asjaomaseid tavasid, tagamaks et ühelgi piirile saabuval või Ungari territooriumil viibival välismaalasel ei takistata rahvusvahelise kaitse taotluse esitamist. 5.–7. juulil 2017 külastas kaht transiiditsooni ka Euroopa Nõukogu Lanzarote komitee (laste kaitset seksuaalse ärakasutamise ja kuritarvitamise eest käsitleva Euroopa Nõukogu konventsiooni osaliste komitee), kes esitas mitu soovitusi, kutsudes muu hulgas üles käsitlema kõiki alla 18-aastaseid isikuid lastena, diskrimineerimata kedagi vanuse alusel, tagamaks et kõik Ungari kohtualluvuse piirkonnas viibivad lapsed oleksid kaitstud seksuaalse ärakasutamise ja väärkohtlemise eest, ja paigutama lapsi süstemaatiliselt tavapärastesse lastekaitseasutustesse, et vältida transiiditsoonides nende võimalikku seksuaalset ärakasutamist või väärkohtlemist täiskasvanute ja noorukite poolt. 18.–20. detsembril 2017 külastas Ungarit, sealhulgas kahte transiiditsooni Euroopa Nõukogu inimkaubanduse vastu võitlemise eksperdirühma (GRETA) delegatsioon, kes jõudis järeldusele, et transiiditsooni, mis on tegelikkuses vabaduse võtmise koht, ei saa pidada inimkaubanduse ohvritele sobivaks ja ohutuks majutuskohaks. Ekspertidid kutsusid Ungari ametiasutusi üles võtma vastu õigusraamistiku inimkaubanduse ohvrite kindlakstegemiseks nende kolmandate riikide kodanike seas, kes ei ela riigi territooriumil seaduslikult, ning tõhustama menetlusi, et teha kindlaks sellise inimkaubanduse ohvrid varjupaigataotlejate ja ebaseaduslike rändajate seas. Alates 1. jaanuarist 2018 kehtestati täiendavad eeskirjad, mis toetavad alaealisi üldiselt ning eriti saatjata alaealisi, muu hulgas koostati alaealistele varjupaigataotlejatele eriõppekava. Rassismi ja sallimatuse vastu võitlemise Euroopa komisjon märkis 15. mail 2018 avaldatud järeldustes Ungarile esitatud soovitude rakendamise kohta, et ehkki ta tunnistab, et Ungari on pidanud pärast sisserändajate ja pagulaste massilist saabumist tulema toime keeruliste ülesannetega, on ta šokeeritud vastuseks võetud meetmetest ja olukorra tõsisest halvenemisest alates komisjoni viienda aruande koostamisest. Ametiasutused peaksid kiiremas korras lõpetama transiiditsoonides eelkõige lastega perede ja kõigi saatjata alaealiste kinnipidamise.

- (67) 2018. aasta augusti keskel lõpetas immigratsiooniasutus toidu andmise täiskasvanud varjupaigataotlejatele, kes olid vastuvõetamatuse otsused kohtus vaidlustanud. Mitmed varjupaigataotlejad olid sunnitud taotlema Euroopa Inimõiguste Kohtu kaudu ajutisi meetmeid, et uuesti süüa saada. Euroopa Inimõiguste Kohus rahuldas 10. augustil 2018 ajutiste meetmete taotluse kahe juhtumi ja 16. augustil 2018 kolmanda juhtumi puhul ning andis korralduse toidu andmiseks taotlejatele. Ungari ametiasutused võtsid otsused täitmiseks.
- (68) Euroopa Inimõiguste Kohus järeldas 14. märtsil 2017. aastal kohtuasjas Ilias ja Ahmed vs. Ungari tehtud otsuses, et taotlejate õigust vabadusele ja turvalisusele on rikutud. Samuti otsustas Euroopa Inimõiguste Kohus, et taotlejate väljasaatmisega Serbiasse rikuti ebainimliku või alandava kohtlemise keeldu ning Röske transiiditsooni kinnipidamistingimustega rikuti õigust tõhusale õiguskaitsele. Kohtuasi on praegu Euroopa Inimõiguste Kohtu suurkojas arutamisel.
- (69) 14. märtsil 2018 mõistis Ungari kohus Küprosel elavale Süüria kodanikule Ahmed H.-le, kes oli püüdnud aidata oma perekonnal Süüriast põgeneda ja ületada 2015. aasta septembris Serbia-Ungari piiri, terrorismisüüdistuse alusel seitsme aasta pikkuse vanglakaristuse ja kehtestas talle kümne aasta pikkuse riiki sisenemise keelu, mis tõstatas küsimuse Ungaris terrorismivastaste õigusaktide nõuetekohase kohaldamise ning õiglase kohtumenetluse õiguse tagamise kohta.
- (70) 6. septembri 2017. aasta otsusega kohtuasjades C-643/15 ja C-647/15 jättis Euroopa Liidu Kohus tervikuna rahuldamata Slovakkia ja Ungari esitatud kaebused varjupaigataotlejate kohustusliku ümberpaigutamise ajutise mehhanismi kohta kooskõlas nõukogu otsusega (EL) 2015/1601. Ungari ei ole aga alates kõnealuse kohtuotsuse tegemisest nõukogu otsust täitnud. 7. detsembril 2017 otsustas Euroopa Komisjon anda Tšehhi Vabariigi, Ungari ja Poola Euroopa Liidu Kohtusse, kuna nad ei ole täitnud oma õiguslikke kohustusi seoses ümberpaigutamisega.
- (71) 7. detsembril 2017 otsustas komisjon liikuda Ungari suhtes tema varjupaigalaaste õigusaktide osas algatatud rikkumismenetlusega edasi ja esitas põhjendatud arvamuse. Komisjon on seisukohal, et Ungari õigusaktid ei ole kooskõlas liidu õigusega, eelkõige Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiividega 2013/32/EL¹, 2008/115/EÜ² ja 2013/33/EL³, ning põhiõiguste harta mitme sättega. 19. juulil 2018 otsustas komisjon kaevata Ungari Euroopa Liidu Kohtusse, kuna Ungari varjupaika ja tagasisaatmist käsitlevad õigusaktid ei järgi liidu õigust.

¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. juuni 2013. aasta direktiiv 2013/32/EL rahvusvahelise kaitse seisundi andmise ja äravõtmise menetluse ühiste nõuete kohta (ELT L 180, 29.6.2013, lk 60).

² Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. detsembri 2008. aasta direktiiv 2008/115/EÜ ühiste nõuete ja korra kohta liikmesriikides ebaseaduslikult viibivate kolmandate riikide kodanike tagasisaatmisel (ELT L 348, 24.12.2008, lk 98).

³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. juuni 2013. aasta direktiiv 2013/33/EL, millega sätestatakse rahvusvahelise kaitse taotlejate vastuvõtu nõuded (ELT L 180, 29.6.2013, lk 96).

- (72) 5. aprilli 2018. aasta lõppjärel dustes väljendas ÜRO inimõiguste komitee muret, et 2017. aasta märtsis Ungaris vastu võetud seadus, mis võimaldab kõik varjupaigataotlejad, välja arvatud saatjata lapsed, kelle puhul on kindlaks määratud, et nad on alla 14-aastased, varjupaigamenetluse ajaks automaatselt transiiditsoonidesse saata, ei ole kooskõlas õigusnormidega, kuna lubatud kinnipidamisaeg on pikk ja piiramata tähtajaga ning puuduvad nii õiguslik kohustus vaadata iga asjaomase isiku konkreetne olukord viivitamata läbi kui ka menetluslikud tagatised transiiditsoonidesse saatmise tõsiseltvõetavaks vaidlustamiseks. Komitee väljendas muret iseäranis teadete pärast sisserändajate automaatse kinnipidamise ulatusliku rakendamise kohta Ungaris asuvates kinnipidamisasutustes ning selle pärast, et isikliku vabaduse piiranguid on kasutatud üldise heidutusmeetodina ebaseadusliku piiriületuse takistamiseks, mitte vastusena konkreetsete isikute puhul kindlaks tehtud ohule. Lisaks sellele oli komitee mures väidete pärast, et osades kinnipidamisasutustes on kehvad tingimused. Komitee juhtis murelikult tähelepanu 2016. aasta juunis kehtestatud tagasisaatmise seadusele, mis võimaldab politseil kollektiivselt saata välja kõik isikud, kes ületavad piiri ebaseaduslikult ja kes peetakse kinni Ungari territooriumil Ungari piirist kaheksa kilomeetri kaugusele ulatuval alal, mida laiendati hiljem kogu Ungari territooriumile; samuti juhtis ta tähelepanu dekreedile nr 191/2015, millega määrati Serbia turvaliseks kolmandaks riigiks, mis võimaldab sisserändajad Ungari ja Serbia piirilt tagasi saata. Komitee osutas murelikult teadetele, et tagasisaatmist rakendatakse valimatult ning et isikutel, kelle suhtes seda meedet rakendatakse, on väga piiratud võimalus varjupaigataotluse esitamiseks või otsuse edasikaebamise õiguse kasutamiseks. Samuti märkis komitee murelikult, et on saanud teateid kollektiivsest ja vägivaldsest väljasaatmisest, muu hulgas esineb süüdistusi tõsiste peksmiste, politseikoerte rünnakute ja kummikuulidega tulistamise kohta, mis on põhjustanud tõsiseid vigastusi ja vähemalt ühel juhul ka varjupaigataotleja surma. Komitee väljendas muret ka teadete pärast, et lastest varjupaigataotlejate ja saatjata alaealiste vanuse hindamine transiiditsoonides on puudulik, sõltub suuresti eksperdi visuaalsest kontrollist ja on ebatäpne, ning teadete pärast, et väidetavalt puudub sellistel varjupaigataotlejatel piisav juurdepääs haridusele, sotsiaal- ja psühholoogilistele teenustele ning õigusabile. Vastavalt uuele ettepanekule võtta vastu Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega luuakse rahvusvahelise kaitse ühine menetlus liidus ja tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2013/32/EL, on arstliku läbivaatuse kasutamine vanuse kindlaks tegemiseks viimane abinõu.

Majanduslikud ja sotsiaalõigused

- (73) 15. veebruaril 2012 ja 11. detsembril 2012 kutsusid äärmise vaesuse ja inimõigustega tegelev ÜRO eriraportöör ning sobiva eluaseme õigusega tegelev ÜRO eriraportöör Ungarit üles vaatama läbi õigusaktid, mis võimaldavad kohalikel ametiasutustel karistada kodutuse eest, ja toetama konstitutsioonikohtu otsust kodutuse dekriminaliseerimise kohta. Euroopa Nõukogu inimõiguste volinik väljendas Ungari visiidi järel 16. detsembril 2014 avaldatud aruandes muret meetmete pärast, millega takistatakse tänaval ööbimist ning hüttide ja hurtsikute ehitamist ja millele on laialdaselt viidatud kui kodutuse kriminaliseerimisele tegelikkuses. Volinik nõudis tungivalt, et Ungari ametiasutused uuriksid väidetavaid sunniviisilise väljatõstmise juhtumeid, kus ei pakuta alternatiivseid lahendusi, ning juhtumeid, kus lapsed võetakse kehvade sotsiaal-majanduslike tingimuste tõttu peredelt ära. 5. aprilli 2018. aasta lõppjärel dustes väljendas ÜRO inimõiguste komitee muret riiklike ja kohalike õigusaktide pärast, mis tuginevad põhiseaduse neljandale muudatusele ja millega keelustatakse paljudes avalikes kohtades tänaval ööbimine ja muudetakse kodutus tegelikkuses karistatavaks. 20. juunil 2018 võttis Ungari parlament vastu põhiseaduse seitsmenda muudatuse, millega keelustatakse alaline elamine avalikes kohtades. Samal päeval märkis sobiva eluaseme õigusega tegelev ÜRO eriraportöör, et Ungari samm muuta kodutus karistatavaks on julm ega ole kooskõlas rahvusvahelise inimõigustealase õigusega.

- (74) Euroopa sotsiaalõiguste komitee 2017. aasta järeldustes märgiti, et Ungari tegevus ei ole kooskõlas Euroopa sotsiaalharta, kuna füüsilisest isikust ettevõtjatele ja koduabilistele ning muudele töötajate rühmadele ei kehti töötervishoiu- ja tööohutusnõudeid käsitlev kaitse, emasuremuse vähendamiseks võetud meetmed ei ole olnud piisavad, vanaduspensioni miinimumsumma on ebapiisav, tööotsija miinimumtoetus on ebapiisav, tööotsija toetuse maksimise maksimaalne kestus on liiga lühike ning rehabilitatsiooni- ja invaliidsushüvitise miinimumsumma on teatavatel juhtudel ebapiisav. Komitee järeldas, et Ungari tegevus ei ole kooskõlas Euroopa sotsiaalharta ka seetõttu, et üksi elavatele piiratud vahenditega isikutele, sealhulgas eakatele makstavate sotsiaaltoetuste määr ei ole piisav, kõigile harta osalisriikide kodanikele, kes elavad seaduslikult Ungaris, ei ole tagatud sotsiaalteenuste võrdne kättesaadavus ning ei ole kindlaks määratud, et kaitsetutele perekondadele on tagatud piisav hulk eluasemeid. Ametiühinguõiguste kohta märkis komitee, et töötajate õigus tasustatud puhkusele ei ole piisaval määral tagatud, ei ole võetud ühtegi edendavat meetet, et innustada kollektiivlepingute sõlmimist, ja samal ajal on ka kaitse, mida need lepingud töötajatele pakuvad, Ungaris ilmselgelt nõrk, ning avalikus teenistuses on streigi alustamise õigus ette nähtud üksnes nende ametiühingutele, kes on sõlminud valitsusega kokkuleppe; kriteeriumid, mida kasutatakse nende ametnike kindlaks määramiseks, kellel on streikimine keelatud, ei ole kooskõlas harta kohaldamisalaga; avaliku teenistuse ametiühingud saavad streigi välja kuulutada üksnes enamiku asjaomaste töötajate nõusolekul.
- (75) Alates 2010. aasta detsembrist, mil Viktor Orbáni valitsus võttis vastu nn streigiseaduse muudatuse, on streigid Ungaris põhimõtteliselt ebaseaduslikud. Muudatus tähendab, et streigid on põhimõtteliselt lubatud ettevõtetes, mis on teenuslepingute kaudu seotud riigiasutustega. Muudatus ei kehti mõne kutseala töötajate suhtes, kel lihtsalt ei ole sellist õigust, nt vedurijuhid, politseiametnikud, meditsiinitöötajad ja lennujuhid. Probleem seisneb aga muus, st peamiselt nende töötajate määras, kes peavad osalema streigihääletusel, et muuta see oluliseks – see on kuni 70 %. Otsuse streigi õiguspärasuse kohta teeb seejärel töövaidluskomisjon, mis on täielikult allutatud riigile. 2011. aastal esitati üheksa taotlust saada streigiks luba. Seitsmel juhul lükati taotlus põhjust nimetamata tagasi; kaht taotlust käsitleti, kuid otsuse esitamine osutus võimatuks.
- (76) ÜRO Lapse Õiguste Komitee väljendas 14. oktoobril 2014 avaldatud aruandes „Lõppjäreldused Ungari kolmanda, neljanda ja viienda perioodilise aruande kohta“ muret üha suurema hulga juhtumite pärast, kus lapsed on perekonnalt halva sotsiaal-majandusliku olukorra tõttu ära võetud. Vanemad võivad oma lapse kaotada töötuse, sotsiaalkorteri puudumise ja ajutises majutusasutuses valitseva ruumipuuduse tõttu. Euroopa Romade Õiguste Keskuse uuringu kohaselt mõjutab see tava ebaseaduslikult palju roma peresid ja lapsi.

- (77) Euroopa Komisjon märkis 23. mai 2018. aasta soovitusel võtta vastu nõukogu soovitus, milles käsitletakse Ungari 2018. aasta riiklikku reformikava ja esitatakse nõukogu arvamus Ungari 2018. aasta lähenemisprogrammi kohta, et vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste osakaal vähenes 2016. aastal 26,3 %-ni, kuid on endiselt üle ELi keskmise; lapsed puutuvad vaesusega üldiselt rohkem kokku kui muud vanuserühmad. Miinimumsissetulekutoetuste tase üheliikmelistes leibkondades on alla 50 % vaesuspiirist ehk üks ELi madalaimaid. Töötushüvitised on valdavalt ebapiisavad – nende maksimaalne kestus on kolm kuud, mis on ELi lühim ja moodustab vaid ligikaudu veerandi keskmisest ajast, mida tööotsijad töökoha leidmiseks vajavad. Peale selle on palgatasemed ühed ELi madalaimad. Komisjon soovitas suurendada sotsiaalabitoetuste ja töötushüvitiste piisavust ja katvust.
- (78) Nõukogu kuulas Ungari [...] 2018. aastal vastavalt ELi lepingu artikli 7 lõikele 1 ära.
- (79) Eespool nimetatud põhjustel tuleks ELi lepingu artikli 7 lõike 1 kohaselt järeldada, et on ilmne oht, et Ungari rikub oluliselt väärtusi, millele on osutatud ELi lepingu artiklis 2,

ON VASTU VÕTNUD KÄESOLEVA OTSUSE:

Artikkel 1

On ilmne oht, et Ungari rikub oluliselt liidu aluseks olevaid väärtusi.

Artikkel 2

Nõukogu soovitab Ungaril võtta kolme kuu jooksul alates käesoleva otsuse teatavakstegemisest järgmised meetmed: [...]

Artikkel 3

Käesolev otsus jõustub [...] päeval pärast selle avaldamist *Euroopa Liidu Teatajas*.

Artikkel 4

Käesolev otsus on adresseeritud Ungarile.

Brüssel,

Nõukogu nimel

eesistuja